

3 історії рідного краю

Звірства гітлерівських окупантів у місті Сарни

Все населення міста Сарни фашисти взяли на облік за національностями: росіяни, білоруси, українці, поляки, євреї – й окремо виділили німців як пануючу націю «фольксдойче». За винятком останніх, населенню під страхом розстрілу заборонялося виходити на вулицю: євреям після 5-ої години, а всім після 6-ої години ввечера. Для євреїв за наказом райкомісара Еріха Коха ввели обов'язкові пізнавальні знаки на грудях і на плечах. Все єврейське населення весною 1942 року переселили на околиці вулиці міста Сарни, у так зване гетто, обгороджене колючим дротом, яке охороняли поліція та жандарми. Щоденно євреїв вистроювали о 7 годині ранку й під охороною виводили на різні роботи.

З гетто забороняли виходити, навіть за овочами на власний город, попри те, що подеколи він був біля дотротної огорожі. Так, гр. Луцький літом 1942 року виїшов на город, щоб накопати картоплі для харчування сім'ї, але його затримали та з усією родиною розстріляли фашисти. За те ж убивли сім'ю Фількельштейна та ще 40 чоловік.

На єврейське населення міста Сарни, приблизно 6-7 тисяч чоловік, окупанти наклали контрибуцію, спочатку грішми в сумі 1 мільйон карбованців, а потім затребували в них 16 кілограмів золота, через деякий час – 32 кілограми. Цей податок виконали під страхом негайного розстрілу. В місцевому населення загарбники забирали теплий одяг, взуття для армії, для поліції – меблі, посуд та інше майно.

У серні 1942 року гітлерівські правителі вирішили повністю знищити єврейське населення району. Для цього в лісі за півтора кілометра від міста викопали ями. На площі біля польського костелу та госпітально влаштували спеціальний табір, обгородили його колючим дротом у два ряди. Протягом 25-28 серпня 1942 року сюди, під конвоєм озброєної до зубів поліції та жандармерії, зізнали все єврейське населення району – понад 13 тисяч чоловік: стариків, жінок

Усередині табору частина людей, бажаючи врятуватись від кари, прорвали дотрянту загорожу й приблизно 35 чоловік кинулися тікати. Але поліція та жандармерія жорстоко розстріляли їх із кулеметів, гвинтівок й автоматів. Врятуватися вдалося небагатьом (40-50 чол.), оскільки на втікачів влаштували облави.

У таборі було 3 дерев'яних будинки: у двох із них заховалися понад тисячу чоловік – стариків, жінок, дітей, які відмовилися вийти назовні, щоб слідувати до могил. Тоді фашисти підпалили ці два будинки з людьми, а вікна поліція й жандармерія закидали гранатами. Так нелюди спалили живими понад 1000 чоловік, трупи яких також зарили в загальну яму. За свідченнями очевидців, для перевезення спалених й убитих мобілізували 150 підвід із двох сіл – Доротиці та Сарни. Весь день кожна підвода вивозила по 20 трупів. При цьому на одну з них

сті 10-15 тисяч проводив гітлерівський уряд у липні 1942 року під час окупації Західної України. Переважну кількість людей вбили пострілами з вогнепальної зброї, є частина спалених у будинках колишнього табору. Розстрілювали біля могил або в самих могилах, причому люди, попри статі й вік, роздягалися заздалегідь, після чого їх готили примушували підходити до ям.

На основі розслідування експертних трупів встановили: тіла похованих лежать на спині або на животі в певному порядку – голови повернуті в один бік. Трупи лежать один на одному, досягаючи місцями до 10 рядів. У загальних могилах були як чоловічі, так і жіночі тіла, причому з 62 чоловічих – 25, жіночих – 37, із них дитячих від грудного віку до 14 років – 11.

Кульові отвори на трупах в одній із могил із трищинами в кістках черепа, це свідчить про те, що розстрілюва-

канал поранення проходив через органи, пошкодження яких не викликає швидкої смерті, а тому можна допустити, що в могилу скидали не тільки вбитих, а й живих людей.

Велика площа, яку займають могили, розташування в них трупів правильними рядами підтверджує те, що в кожній із них закопали від 3-х до 4-х тисяч невинних жертв.

При судово-медичному розслідуванні встановлено: одна з могил розміром 18х18 метрів, круглої форми, з пісковою породою, розташована на місці колишньої смолокурні, являє собою котлован із заглибленнями в центрі й круто підвищеними краями. Піскова порода по краях могил осіла, добре відділені її контури. Зверху та навколо неї валяються шмаття одягу, гільзи від гітлерівських гвинтівок й автоматів. І ще вставлені декілька засохлих стовбурів дерев. При розкопуванні на різній глибині знайдені гільзи від нацистських гвинтівок. Трупи лежать на глибині приблизно 1,5 м у декілька рядів, які доходять в центрі до 10, на животі або на спині, головами повернуті до краю могили, тісно притиснуті один до одного. В одному ряді був труп дівчинки років 10-12. У цій могилі виявили 34 трупи, з них чоловічих – 12, жіночих – 22, дитячих – 7. По загальному вигляду можна стверджувати, що в ній поховано від 1 до 4 тисяч людей. У місцях, де закопані трупи, насипаний пісок заввишки 0,5 метра, завдяки чому поховання дещо підвищуються.

Одночасно з цим, гітлерівці грабували й винищували українське населення. Жителів сіл обкладали непосильними податками, а села, які не сплатили їх, спалювали. Так знищили в Сарненській окрузі 30 сіл і хуторів.

Всього за час «хазяйнування» фашистів у м. Сарни та Сарненському районі вбили 13711 мирних жителів: стариків, жінок і дітей. Вивезли понад 1500 молодих людей до Німеччини. Крім цього, великої рогатої худоби – 4646 голів, картоплі – 13888 центнерів, хліба – 5149 центнерів, спалено будівель на суму 5045900 руб.

разом із мертвими кинули живу дитину віком 2 роки, яку так само закопали в яму. Слудово-медичне розслідування про-

ли їх із близької відстані або в упор. Напрямок каналів поранень у трупах останніх могил дає підстави стверджувати, що розстрілювали зблизька

і дітей. При цьому їм об'явили про те, що їх пригнали сюди для сортування працездатних і влаштування їх на роботу. Особливу роль у цьому звірстві відіграли бургомістр міста Сарни Мариняк, гебітскомісар Гуала та його заступник Крекель і комендант жандармерії Цумахер. Протягом трьох днів люди в таборі перебували без їжі, їм не давали навіть води. Звідси їх групами по 150-200 чоловік під конвоєм вели до ям, змушували роздягатись догола, після чого розстрілювали. При цьому, згідно з даними судово-медичного розслідування, встановлено, що поряд із трупами в могилу заривали живих людей, рани яких не були смертельні або зовсім їх не мали.

Зі слідчого матеріалу відомо, що вивід за пропозицією комісії з розслідування фашистських звірств судово-медичний експерт в/ч 03713 майор А. Поспелов з 31.03.1944 р. по 12.04.1944 р. у присутності помічника військового прокурора в/ч 42100 капітана юстиції Н. В. Соловйова, військового слідчого в/ч 42100 капітана юстиції Н. Н. Соловйова, голови ради міста Сарни – депутата Верховної Ради СРСР Сафонова та секретаря райкому КП(б)У з кадрів Блаути. Судово-медичному розслідуванню підлягали 4 з 5 братських могил, розташованих на північно-західній околиці м. Сарни на поляні в лісі на відстані 300-350 метрів від ґрунтової дороги.

Зі слідчого матеріалу відомо, що вбивства мирних громадян у кілько-

знизу, зверху або лежачих на землі.

Зробивши судово-медичному експертизу трупів в одній із могил, встановили, що були переважно одиночні, рідше подвійні вогнепальні поранення ззаду або на рівні 2-3 затилкових хребців із вихідними впадинами з переднього боку голови. В останніх могилах є поранення в голову, розташовані як ззаду, так і збоку або спереду.

При розслідуванні трупів в обгорілій одязі вогнепальних отворів вони не мали, що дає право вважати, що смерть цих людей настала від інших причин, можливо, в палаючих будинках.

Порівняння вхідних і вихідних впадін доводить, що в частини трупів

Голова комісії: голова Сарненської міської ради депутат Верховної Ради СРСР Сафонова. Члени: секретар Сарненського РККП(б)У Блаута, представник політвідділу в/ч польова пошта 42093 майор Слів, судово-медичний експерт в/ч польова пошта 03713 майор м/с Поспелов, настоятель Польської католицької церкви в Сарнах ксьондз Левицький, священник Сарненської православної церкви Палій.

З фондів Сарненського історико-етнографічного музею (стаття була надрукована в газеті «Радянський шлях № 4 (24) від 14 січня 1945 р.»), підготувала Вікторія ДАШКО.